МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

БОБРИШЕВА ОЛЕКСАНДРА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 027.022:004.056

ПУБЛІЧНА БІБЛІОТЕКА В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ ЯК СУБ'ЄКТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

27.00.03 — книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук із соціальних комунікацій

Київ – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському національному університеті культури і мистецтв, Міністерство культури України, м. Київ.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор **Петрова Людмила Григорівна**, Київський національний університет культури і мистецтв, професор кафедри книгознавства і бібліотекознавства.

Офіційні опоненти:
доктор наук із соціальних комунікацій, професор **Давидова Ірина Олександрівна,** Харківська державна академія культури, завідувач кафедри бібліотекознавства та соціальних комунікацій;

кандидат педагогічних наук, професор **Загуменна Віра Вікторівна,** Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, професор Інституту післядипломної освіти.

Захист відбудеться «21» червня 2013 р. о 14.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.807.04 у Київському національному університеті культури і мистецтв Міністерства культури України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Щорса, 36, ауд. 209.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток інформаційного суспільства та притаманного йому феномену соціальних комунікацій зумовили суттєве підвищення суспільної значущості публічних бібліотек як потужних соціально-комунікаційних центрів, що покликані забезпечувати широкий доступ до світових інформаційних ресурсів і водночас вирішувати проблему інформаційної безпеки в глобальному інформаційному просторі як структурного складника системи національної інформаційної безпеки України. Реалізовуючи концепцію інтелектуальної свободи в інформаційному суспільстві, тобто здійснюючи зберігання, оброблення, продукування, поширення інформації на традиційних та електронних носіях, бібліотеки займають ключову позицію серед постачальників інформаційних продуктів і послуг. Неухильне зростання обсягів різної інформації (символьної, текстової, графічної тощо) і розширення кола її споживачів актуалізує проблему реалізації бібліотекою завдань контролю достовірності інформації, захисту від несанкціонованого використання, злочинних замахів, ненавмисних загроз, модифікації та втрати в автоматизованих інформаційно-бібліотечних системах, копіювання чи тиражування згідно з державним законодавством і світовим нормативно-правовим досвідом, дотримання авторських прав на інформацію як інтелектуальну власність, а також ті інформаційні продукти і послуги, які створює та надає бібліотека.

Проте діяльність із забезпечення інформаційної безпеки вітчизняних бібліотек досі не стала предметом спеціального комплексного аналізу. Останніми роками в бібліотекознавстві з'явилася низка робіт українських і зарубіжних дослідників: Л. Альошина, О. Васильєва, Ф. Воройського, В. Горового, Т. Майстрович, Р. Мотульського, В.Пашкової, Л. Петрової, В. Різуна, А. Соколова, А. Соляник, Ю. Столярова, Е. Сукіасяна, Г. Шемаєвої, Я. Шрайберга, О. Юшиної та ін. Однак праці цих учених присвячені лише окремим аспектам інформаційної безпеки бібліотек.

Саме тому одним із найважливіших завдань, яке потребує вирішення в умовах сьогодення, є розроблення сучасної концепції забезпечення інформаційної безпеки української бібліотеки, що передбачає постійне проведення системного аналізу наявних загроз, обґрунтування основних положень, прийняття рішень щодо форм підготовки та проведення організаційних, правових, програмно-технічних заходів із зазначеної проблеми.

Актуальність теми дослідження посилюється наявними суперечностями між позитивними тенденціями використання інформаційно-комунікаційних технологій у практиці публічних бібліотек та обмеженням можливості щодо формування власної системи інформаційної безпеки.

Недостатня розробленість теоретичних і практичних засад окресленої проблеми, відсутність концептуальних підходів до формування системи інформаційної безпеки публічної бібліотеки в сучасному соціально-комунікаційному просторі України стали об'єктивними підставами для вибору теми й зумовили доцільність дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в контексті Доктрини інформаційної безпеки України, Національної програми інформатизації України, Державної цільової програми «Бібліотека – XXI», міжнародних програм ЮНЕСКО «Пам'ять світу», «Інформація для всіх»; згідно з нормативно-правовими актами України в галузі інформації, бібліотечної справи, культури, міжнародними програмами розвитку інформаційного суспільства. Дисертація є складником цільової комплексної програми науково-дослідної роботи Київського національного університету культури і мистецтв «Трансформаційні процеси в культурі і мистецтвах України» (Державний реєстраційний № 0107U009539), комплексної наукової теми кафедри книгознавства і бібліотекознавства «Трансформація бібліотечної науки, освіти і професії в демократичній Україні».

Мета дослідження – розробити концептуальну модель системи інформаційної безпеки публічної бібліотеки в сучасному соціально-комунікаційному середовищі.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

– з'ясувати науково-теоретичні підходи до формування інформаційної безпеки в публічних бібліотеках;

– розробити робочі дефініції понять «інформаційна безпека бібліотеки», «забезпечення інформаційної безпеки бібліотек»;

– проаналізувати рівень нормативно-правової бази регулювання інформаційної безпеки публічної бібліотеки;

– виявити проблеми та напрями діяльності вітчизняних бібліотек у забезпеченні захисту електронних ресурсів;

– розробити концептуальну модель системи інформаційної безпеки публічних бібліотек;

– визначити поетапні організаційно-адміністративні заходи впровадження концептуальної моделі системи інформаційної безпеки публічних бібліотек;

– рекомендувати раціональні підходи до використання техніко-технологічного інструментарію забезпечення інформаційної безпеки публічних бібліотек.

Об'єкт дослідження – публічна бібліотека як соціально-комунікаційна структура в системі національної інформаційної безпеки України.

Предмет дослідження – особливості функціонування публічної бібліотеки в незалежній Україні як суб'єкта інформаційної безпеки.

Методи дослідження ґрунтуються на загальнонаукових принципах: об'єктивності, розвитку, системності та комплексності, причинності, когнітивності, сходження від абстрактного до конкретного. Методологічну базу дослідження склали загальнонаукові підходи: соціокомунікативний, системний, інформаційний, діяльнісний, а також методи термінологічного аналізу, порівняння, опитування, моделювання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в роботі вперше обґрунтовано теоретико-методологічні засади створення системи інформаційної безпеки публічних бібліотек як важливих соціально-комунікаційних

інституцій у системі національної інформаційної безпеки незалежної України.

Вперше у вітчизняній теорії соціальних комунікацій:

– уточнено й конкретизовано основні поняття предмета дослідження в контексті сучасного інформаційно-комунікаційного середовища бібліотек;

– здійснено аналіз нормативно-правових засад функціонування публічної бібліотеки як суб'єкта інформаційної безпеки;

– здійснено комплексне дослідження стану забезпечення інформаційної безпеки публічної бібліотеки в умовах незалежної України;

– розроблено концептуальну модель системи інформаційної безпеки публічної бібліотеки та запропоновано практичні підходи до її впровадження.

Удосконалено сформовані вітчизняною теорією соціальних комунікацій наукові уявлення про публічну бібліотеку як суб'єкт інформаційної безпеки з огляду на її соціальні функції.

Набуло подальшого розвитку наукове знання про стратегічні напрями, етапи, засоби й заходи щодо забезпечення комплексного захисту електронних ресурсів та інформаційної безпеки особи в бібліотеках України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні концептуальних підходів щодо створення інформаційної безпеки бібліотечно-інформаційних систем, а також у систематизації основних методів захисту інформації, які є практичною допомогою бібліотекам в організації системи збереження інформаційних ресурсів.

Окремі наукові результати дисертації використано й реалізовано в навчальному процесі Луганської державної академії культури і мистецтв для вдосконалення навчально-методичного забезпечення підготовки бакалаврів освітнього напряму «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографія», розроблення авторського курсу «Інформаційна безпека та захист інформації», що засвідчує акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження.

Запропонована концептуальна модель системи інформаційної безпеки бібліотеки та стратегічні напрями, заходи й засоби її реалізації можуть слугувати основою для внутрішньої інструктивно-методичної документації в бібліотечно-інформаційних системах.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою роботою здобувача. Основні теоретичні положення та розробки, що характеризують наукову новизну дослідження, теоретичне й практичне значення його результатів, одержані дисертантом особисто.

Апробація результатів дисертації. Результати й висновки дисертаційної роботи було оприлюднено в доповідях і повідомленнях дисертанта на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Час. Суспільство. Бібліотека.» (Луганськ, 2007, 2009, 2011), «Соціальні комунікації в стратегіях формування суспільства знань» (Харків, 2009), «Мистецька освіта в Україні: традиції, сучасність, перспективи» (Луганськ, 2009, 2011, 2013), «Культура та інформаційне суспільство XXI ст.» (Харків, 2010), «Форум молодых библиотекарей» (Луганськ, 2010, 2012), «Социально-интеграционный потенциал национальной культуры, искусства и туризма в условиях модернизации российского общества» (Казань,

2010), «Культура та інформаційне суспільство XXI століття» (Харків, 2011).

Наукові положення, концепція, результати й текст дисертації обговорені на кафедрі книгознавства і бібліотекознавства Київського національного університету культури і мистецтв.

Публікації. Основні результати й висновки дисертації опубліковано в шістнадцяти одноосібних наукових працях автора, із яких п'ять – у наукових фахових виданнях України.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел з 222 найменувань (26 сторінок), додатків (3 сторінки). Загальний обсяг дисертації – 195 сторінок, із яких 162 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами і планами, визначено мету, завдання, предмет, об'єкт, методологію і методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію результатів дисертації та публікації автора.

У **першому** розділі – **«Теоретико-методологічні засади забезпечення інформаційної безпеки в публічних бібліотеках»** – з'ясовано стан наукового висвітлення досліджуваної проблеми, визначено теоретичну базу та методи дослідження, розроблено базові термінологічні категорії дисертаційної роботи.

У **підрозділі 1.1. – «Стан наукового висвітлення проблеми забезпечення інформаційної безпеки в публічних бібліотеках»** – зазначено, що в умовах глобалізаційних тенденцій розвитку інформаційного суспільства публічні бібліотеки, діяльність яких базується на використанні нових інформаційних технологій, засобів обчислювальної техніки, глобальних мереж, повинні відповідати на виклики та загрози, пов'язані з інформатизацією всіх сфер людської діяльності. Актуальною проблемою, з якою зіткнулись інформаційно-бібліотечні заклади в незалежній Україні, стала нагальна потреба концептуального переосмислення ролі бібліотеки як суб'єкта інформаційної безпеки, що забезпечує нейтралізацію й усунення загроз в національному інформаційному просторі, формує систему інформаційної безпеки та захисту інформації.

На основі грунтовного аналізу праць і публікацій науковців з'ясовано, що проблема формування комплексної системи інформаційної безпеки публічних бібліотек (далі - СІБ ПБ) України ще не підлягала самостійному науковому дослідженню. Увага бібліотекознавців та бібліотечних фахівців зосереджується переважно на вирішенні питань збереження електронних документів. Проблема безпеки інформації в умовах діяльності сучасної бібліотеки розглядається дослідниками фрагментарно, розкриваючи окремі питання протидії бібліотек інформаційним загрозам в умовах автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів. Недостатньо вивчені й питання означеної проблеми, пов'язані з дослідженням окремих елементів СІБ ПБ.

Доведено, що формування інформаційної безпеки є одним із пріоритетних

напрямів практичної діяльності публічних бібліотек у контексті тенденцій сучасного розвитку як соціально-комунікаційних інституцій. Актуальність і нагальність проблеми дослідження підтверджується вітчизняними та міжнародними офіційними документами: Доктриною інформаційної безпеки України, Національною програмою інформатизації України, Державною цільовою програмою «Бібліотека – XXI», міжнародними програмами ЮНЕСКО «Пам'ять світу», «Інформація для всіх».

У **підрозділі 1.2. – «Методологія та методи дослідження»** – визначено методологічну базу дослідження, яку склали загальнонаукові підходи: соціокомунікативний, системний, інформаційний, діяльнісний. Соціокомунікативний підхід забезпечив дослідження бібліотеки як соціально-комунікаційного центру формування системи забезпечення інформаційної безпеки – феномену, сутність якого полягає в тому, що це особливий вид бібліотечної діяльності, яка відбувається паралельно з процесами формування бібліотечного фонду, бібліотечно-інформаційного обслуговування, автоматизації, генерування та збереження електронних ресурсів. Системний і діяльнісний підходи використано для комплексного розгляду бібліотеки як системи, що забезпечує комунікаційний зміст інформаційної безпеки в процесі взаємодії з фізичними та юридичними особами. Застосування можливостей термінологічного аналізу і методу моделювання допомогло уточнити зміст базових понять дослідження, а також розробити концептуальну модель системи гарантування інформаційної безпеки бібліотеки. У процесі реалізації завдань дослідження було проведено анкетування співробітників бібліотек з метою вивчення стану та перспектив вирішення проблеми інформаційної безпеки в бібліотеках.

Визначенню теоретичних і практичних засад розроблення та впровадження СІБ ПБ сприяло застосування методології соціокомунікативного, інформаційного, системного, діяльнісного підходів. Гносеологічний потенціал соціокомунікативного підходу дав змогу детально вивчити феномен інформаційної безпеки бібліотеки, визначити його сутність та обґрунтувати необхідність застосування принципово нових підходів до здійснення інформаційно-бібліотечної діяльності в умовах інформатизації суспільства й розвитку соціальних комунікацій. Використання системного, діяльнісного та інформаційного підходів дало можливість визначити складові й виокремити етапи впровадження СІБ ПБ. Методологічне підґрунтя дисертаційного дослідження, зокрема використання комплексу наукових підходів (соціокомунікативного, системного, діяльнісного, інформаційного) у поєднанні з методами концептуалізації, термінологічного аналізу, порівняння, опитування, моделювання дали змогу виявити предметний аспект досліджуваної проблеми, уникнути фрагментарності й описовості в процесі наукового розроблення комплексу питань функціонування публічної бібліотеки як суб'єкта інформаційної безпеки та розробити концептуальні засади формування СІБ ПБ.

Теоретичною основою змісту основних компонентів СІБ ПБ є праці українських і зарубіжних науковців, які розробляли проблеми функціонування публічних бібліотек у сучасному інформаційному середовищі: Є. Генієвої,

В. Горового, І. Давидової, В. Ільганаєвої, Р. Мотульського, В. Пашкової, Л. Петрової. Значний вплив на розроблення концептуальної моделі СІБ ПБ мали результати наукових досліджень Ф. Воройського, Є. Жабко, О. Куліша, І. Купріянова, Г. Н'юбі, О. Пашкова, М. Рахматтулаєва, Я. Шрайберга та ін., у яких проаналізовано питання, пов'язані з історією, теорією, методикою, технологією автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів. Важливу роль у теоретичному осмисленні й узагальненні досліджуваних у роботі проблем та визначенні практичних підходів до їх вирішення відіграло студіювання праць О. Васильєва, Р. Гиляревського, Г. Гордукалової, В. Загуменної, Т. Майстрович, Г. Нежурбеди, А. Соляник, Ю. Столярова, Г. Шемаєвої, Н. Шостко, що присвячені проблемам використання електронних ресурсів, організації та збереження фондів електронних документів у бібліотеках.

Доведено, що нова концепція розвитку суспільства в незалежній Україні, основою якої є підвищення ролі управління інформацією та знаннями, обумовила актуалізацію проблеми існування особистості в агресивному інформаційному середовищі. З цим пов'язано зосередження уваги науковців на визначенні ролі бібліотек у забезпеченні захисту людей від негативних наслідків використання інформаційних ресурсів і технологій. Саме тому важливими в контексті дослідження стали праці Т. Белякової, Є. Голодриги, В. Зеленецького, С. Матлиної, Ю. Столярова, Е. Сукіасяна, Л. Філіпової, О. Шабаршиної, О. Юшиної та ін.

З'ясовано, що проблема інформаційної безпеки бібліотек – це порівняно нова галузь теорії й практики бібліотекознавства, теорії соціальних комунікацій, що пояснює відсутність її комплексних теоретико-методологічних засад. З метою ґрунтовного вивчення різних аспектів теми дисертації було використано праці науковців у галузі інформатизації, інформаційного менеджменту й національної інформаційної безпеки, зокрема таких, як В. Артемов, В. Асанович, В. Богуш, С. Гуцу, М. Дмитренко, В. Журавський, А. Каптерев, Б. Кормич, Л. Кучма, М. Лисенко, О. Матвієнко, Л. Ноль, О. Олійник, П. Орлов, Г. Почепцов, Н. Савінова, О. Стоєцький, А. Стрельцов, А. Урсул, О. Чубукова, В. Шамрай та ін.

Теоретичну базу дослідження склали наукові концепції соціальних комунікацій та інформаційно-комунікаційної динаміки трансформації і розвитку бібліотеки як суб'єкта інформаційної безпеки, що сприяло системному вивченню об'єкта і предмета дослідження в умовах загальної технологізації інформаційного суспільства.

У **підрозділі 1.3. – «Сутність поняття «інформаційна безпека бібліотеки»** – здійснено аналіз складових поняття «інформаційна безпека» у вітчизняних законодавчих актах, який засвідчив, що в Законі України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» (від 04.02.1998 р.) увагу акцентовано на безпеці даних, тобто технічному й технологічному аспектах. У Законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (від 09.01.2007 р.), Доктрині інформаційної безпеки України (від 08.07.2009 р.), визначено три основних аспекти поняття «інформаційна безпека»: гарантування конституційних прав і свобод громадян в інформаційній сфері (правовий); захист інформації (технічний); захист від інформації (соціально-психологічний). Це

пов'язано з різницею в датах прийняття законодавчих актів, а отже, більш грунтовним підходом до визначення змісту поняття інформаційної безпеки у другому та третьому документах, які відповідають сучасному рівню розвитку теорії інформаційного права, соціальних комунікацій.

Виявлено, що в міжнародних стандартах серії ISO 27000 поняття «інформаційна безпека» не передбачає таких важливих питань, як захист інтелектуальної власності, інформаційно-психологічна безпека, захист від негативного впливу інформації. Такий підхід обумовлений обмеженою сферою застосування цієї серії стандартів, спрямованою на загальні принципи з ініціювання, втілення, підтримання та покращення управління інформаційної безпеки комерційних організацій. Порівняння елементів інформаційної безпеки, поданих у міжнародних офіційних документах, зі складовими, виявленими у вітчизняних законодавчих актах, свідчить про те, що загалом розуміння інформаційної безпеки в проаналізованих джерелах збігається. Однак у контексті інформаційної безпеки міжнародне співтовариство акцентує увагу на проблемі захисту інтелектуальної власності. У вітчизняних нормативно-правових актах це питання як окрема складова зазначеного вище поняття не розглядається.

Визначено, що в спеціальних україномовних та російськомовних довідкових виданнях з бібліотечної справи термін «інформаційна безпека» до певного періоду не розглядався. Одним з перших довідкових видань бібліотечної галузі, яке містить близькі до терміну «інформаційна безпека» термінологічні поняття «захист даних», «захист пам'яті» та ін., є підготовлений бібліотекою з природничих наук РАН у 1995 р. «Термінологічний словник з бібліотечної справи та суміжних галузей знань». Аналіз подальших російських й українських публікацій з бібліотечної справи виявив, що найбільш активно терміни «інформаційна безпека» та «захист інформації» в бібліотечно-інформаційній сфері почали використовуватися з 2007 р., коли вийшли друком фундаментальне довідкове видання з бібліотечної справи «Бібліотечна енциклопедія» і термінологічний путівник з бібліотекознавства, бібліографознавства та інформатики, розроблений ученими Самарської державної академії культури і мистецтв. І в першому, і другому виданні подано тлумачення нових для бібліотечно-інформаційної галузі понять, зокрема й «інформаційна безпека». Незважаючи на те, що поняття «інформаційна безпека» широко використовують різні дослідники бібліотечної галузі, його єдиного визначення в джерелах, які аналізувались, немає.

Термінологічний аналіз предметної галузі «інформаційна безпека бібліотеки» виявив, що це поняття є складником більш широкого та загального поняття «національна інформаційна безпека». Визначено, що публічні бібліотеки як суб'єкти інформаційної безпеки мають специфічний якісний і кількісний склад загроз інформаційній безпеці; під час формування системи захисту інформації основну увагу потрібно приділяти забезпеченню цілісності, доступності та тривалому збереженню окремих видів інформаційних ресурсів; СІП ПБ має передбачати і безпеку даних, і захист користувачів від неточної, неякісної, негативної інформації.

Розділ другий «Сучасний стан забезпечення інформаційної безпеки в публічних бібліотеках України» – присвячено системі вітчизняних і міжнародних нормативно-правових актів, що складають правовий базис СІБ ПБ, та аналізові проблемних питань інформаційної безпеки публічних бібліотек України.

У **підрозділі 2.1. – «Нормативно-правові засади інформаційної безпеки публічних бібліотек»** – зазначено, що система управлінських дій, пов'язана із формуванням СІБ ПБ, має бути спрямованою на дотримання прав і свобод громадян в інформаційній сфері та враховувати всі вимоги чинного законодавства.

Виявлено, що формування СІБ ПБ у бібліотеках України має достатні правові засади, які ґрунтуються на міжнародних та вітчизняних нормативно-правових документах. Багато аспектів проблеми інформаційної безпеки бібліотек знайшли своє відображення в переліку нормативно-правових актів державного й міжнародного значення. Основними офіційними документами, які регулюють діяльність бібліотек у цій галузі, є: Конституція України; Закони України «Про авторське право і суміжні права», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних», «Про основи національної безпеки України», «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки»; Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні»; документи Ради Європи (Декларація Комітету Міністрів про європейську політику щодо нових інформаційних технологій, Конвенція про захист прав людини та основних свобод, Конвенція про боротьбу з комп'ютерною злочинністю, План заходів щодо забезпечення безпечного користування Інтернетом, Рекомендація № R (97) 19 «Про показ насильства електронними ЗМІ», Рекомендація № R (89) 9 Комітету Міністрів державам членам Ради Європи щодо комп'ютерних правопорушень; Документи ІФЛА («Декларація про бібліотеки, інформаційні служби та інтелектуальну свободу», «Маніфест ІФЛА про Інтернет»).

Незважаючи на велику кількість законодавчих і нормативних матеріалів, які регулюють правові відносини в інформаційній сфері, деякі питання щодо забезпечення бібліотеками інформаційної безпеки залишаються неврегульованими. Визначено, що найважливішим у забезпеченні захисту електронних ресурсів є фіксація правил та повноважень на доступ і використання у внутрішніх документах публічної бібліотеки: правилах, інструкціях, методичних рекомендаціях тощо. Нормативне забезпечення СІБ ПБ має бути реалізовано через розроблення та впровадження концепції інформаційної безпеки бібліотеки як регламентуючого документа, що відображає систему цілей і завдань, основних принципів та засобів досягнення необхідного рівня захищеності внутрішнього та зовнішнього інформаційного середовища бібліотечної установи.

У **підрозділі 2.2. – «Проблеми забезпечення інформаційної безпеки публічних бібліотек в Україні»** – обґрунтовано, що рівень інформаційної безпеки в публічних бібліотеках України є недостатньо розвиненим і не відповідає потребам ефективності автоматизації бібліотечних технологічних процесів.

Визначено загрози зовнішньому та внутрішньому інформаційному

середовищу публічної бібліотеки в умовах незалежної України. Серед зовнішніх загроз основними є наявність протиріч між законодавчими нормами й потребами сучасної інформаційно-бібліотечної сфери; здійснення інформаційних атак; вплив вірусів; викрадення, пошкодження комп'ютерного устаткування; завдання шкоди інформаційним ресурсам від стихійного лиха й техногенних катастроф; навмисне або випадкове пошкодження, викрадення чи вилучення інформаційних ресурсів бібліотеки. Загрози внутрішньому інформаційному середовищу публічної бібліотеки – це неправомірний доступ до персональних даних, які зберігаються чи обробляються в бібліотеці; відсутність або недосконалість методичного й організаційного забезпечення інформаційної безпеки; надання недостовірної, неякісної, нерелевантної інформації; порушення прав громадян на інформацію, необґрунтоване обмеження доступу користувачів до інформації у бібліотеці; порушення прав на захист персональних даних, таємницю бібліотечного-бібліографічного обслуговування; навмисні або ненавмисні дії співробітників бібліотеки, що можуть призвести до порушення цілісності інформаційних ресурсів.

На основі аналізу результатів анкетування близько ста керівників публічних бібліотек (дванадцять регіонів України) встановлено, що фахівці бібліотечно-інформаційної галузі вважають забезпечення інформаційної безпеки у бібліотеках однією з важливих проблем. Вони також усвідомлюють виникнення нових проблем, спричинених утіленням автоматизованих інформаційно-комунікаційних технологій у їхню діяльність з метою надання вільного доступу до інформації й водночас потребою забезпечення інформаційної безпеки, та знаходяться в пошуку шляхів подальшого розвитку бібліотеки в цифровому світі. Це пояснюється трансформацією ролі публічних бібліотек в незалежній Україні, та, відповідно, змінами в організації їхньої інформаційно-комунікаційної діяльності на засадах використання новітніх технологій. Виявлено високий рівень потреби (88,14%) в навчанні кадрів публічних бібліотек України з питань формування СІБ ПБ.

У висновках до другого розділу акцентовано увагу на необхідності розроблення нормативно-методичної документації, орієнтованої на забезпечення інформаційної безпеки бібліотечно-інформаційної системи, яка повинна базуватись на нормативно-правових актах та враховувати інтереси певної бібліотеки чи мережі бібліотек. Визначено, що детальне вивчення, визначення етапів відповідних змін і розроблення стратегії організації СІБ ПБ сприятимуть досягненню ефективності забезпечення безпеки інформаційного середовища публічної бібліотеки.

У **третьому розділі – «Стратегія формування комплексної системи інформаційної безпеки публічної бібліотеки»** – охарактеризовано концептуальний, організаційно-адміністративний та інструментально-технологічний компоненти СІБ ПБ.

У **підрозділі 3.1. – «Концептуальна модель системи інформаційної безпеки публічної бібліотеки» –** визначено зовнішні та внутрішні чинники, які впливають на процес формування інформаційної безпеки публічної безпеки. Зовнішні чинники: рівень гарантування національної інформаційної безпеки; правові умови використання інформаційно-комунікаційних технологій; рівень розвитку інформаційної безпеки суспільства та окремої особистості в державі;

державна стратегія втілення інформаційно-комунікаційних технологій і розвитку бібліотечно-інформаційної галузі; розвиненість національної інформаційної інфраструктури, ринку інформаційних продуктів і послуг; соціально-політичні умови та роль бібліотеки у суспільстві. Внутрішні чинники: юридичний статус бібліотеки; організаційна структура, наявність підрозділів з автоматизації; фінансова спроможність бібліотеки, можливість підтримання СІБ ПБ; кількість та рівень використання комп'ютерної техніки, програмно-технічного забезпечення; наявність доступу до інтернет для працівників і читачів; використання інтегрованої бібліотечної системи; рівень використання електронних та мережевих ресурсів, зокрема власного виробництва; склад і структура фонду електронних документів, організація та використання електронних бібліотек; контингент читачів, рівень їхньої інформаційної культури; наявність підготовлених кадрів. Наголошено, що різноманітність зовнішніх і внутрішніх умов діяльності бібліотечно-інформаційних закладів визначає специфіку їх СІБ ПБ, тому розроблення теоретико-методологічних засад у цій сфері повинна мати узагальнюючий характер та відповідати різним умовам функціонування публічних бібліотек. Застосування принципів стратегічного управління бібліотекою передбачає моделювання ситуацій, засвоєння інновацій, розроблення стратегії, використання засобів втілення її у життя.

У дисертації розроблено концептуальну модель СІБ ПБ, яка відображає структурно-функціональні взаємозв'язки між основними елементами: об'єктами загроз, самими загрозами та їх джерелами, засобами порушення СІБ ПБ, напрямами, та заходами із забезпечення інформаційної безпеки в публічній бібліотеці. Визначено, що забезпечення інформаційної безпеки в публічних бібліотеках має складати комплексну систему.

Серед напрямів СІБ ПБ визначено правовий (законодавчий, регламентуючий, інструктивно-методичний засоби); організаційний (організаційно-правові, організаційно-технологічні, морально-етичні); інженерно-технічний (застосування фізичних, програмних, апаратних засобів). Доведено, що формування СІБ ПБ потребує комплексного підходу, ефективність якого залежить від раціонального поєднання сукупності напрямів, заходів та засобів протидії негативному впливу на об'єкти захисту. Його реалізація повинна бути забезпечена системою управління інформаційної безпеки бібліотеки. Особливу увагу варто приділяти організаційно-адміністративному аспекту забезпечення інформаційної безпеки в публічних бібліотеках як базовому в контексті управління СІБ ПБ.

У **підрозділі 3.2. – «Організаційно-адміністративні заходи із забезпечення інформаційної безпеки публічної бібліотеки»** – підкреслено, що практичне впровадження концептуальної моделі базується на поетапній програмі організаційно-адміністративних заходів, які поєднуються в цілісну систему управління інформаційною безпекою публічної бібліотеки.

Чільне місце в системі проведення організаційно-адміністративних заходів щодо формування СІП ПБ посідає вибір сфективних методів роботи з бібліотечними працівниками, що передбачає певний порядок та правила прийому на роботу; призначення підрозділів або осіб відповідальними за захищеність

інформаційних ресурсів, забезпечення інформаційної безпеки; організацію навчання кадрів основам інформаційної безпеки, забезпечення належних умов праці та відпочинку. Важливими є заходи, які створюють інформаційну безпеку користувачам бібліотек, зокрема: організація використання технологічних, програмних, організаційних методів захисту персональних даних користувачів бібліотеки; проведення заходів з метою підвищення рівня інформаційної культури читачів та інформування про можливі загрози інформаційної безпеки; встановлення відповідних захисних програм; розроблення правил користування електронними ресурсами, комп'ютерним устаткуванням; дотримання вимоги забезпечення інформаційної безпеки у формуванні бібліотечного фонду.

Заходи, які гарантують інформаційну безпеку користувачів бібліотек, мають відповідати професійній етиці інформаційного обслуговування, не обмежуючи права громадян на інформацію. Найефективнішими комунікаційними засобами інформування користувачів публічних бібліотек щодо засобів їхньої безпеки в інформаційному середовищі є проведення тематичних масових заходів (інтерактивних уроків, конкурсів, диспутів), створення бібліотечними фахівцями електронних ресурсів (віртуальних книжкових виставок, баз даних, аналітичних довідок), консультування з проблемних питань інформаційної діяльності користувачів у процесі індивідуального обслуговування.

У **підрозділі 3.3. – «Техніко-технологічний інструментарій забезпечення інформаційної безпеки публічної бібліотеки»** – визначено, що формування інформаційної безпеки в публічних бібліотеках вимагає використання техніко-технологічного інструментарію: програмно-технічного забезпечення, фізичних засобів й обладнання. Динаміка сучасного ринку дає можливість бібліотекам обирати відповідний до зовнішніх і внутрішніх умов діяльності арсенал технічного забезпечення інформаційної безпеки для формування СІБ ПБ.

Доведено, що принципові засади використання техніко-технологічного інструментарію СІБ ПБ ґрунтуються на використанні фізичних, програмних, апаратних засобів захисту інформаційних ресурсів, асортимент і функціональність яких характеризується динамічним зростанням. Для ефективного застосування техніко-технологічного інструментарію СІБ ПБ в умовах автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів необхідно обирати та використовувати програмно-технічні засоби, які забезпечують і захист інформації, і захист від дезінформації, фізичний захист комп'ютерного устаткування та оргтехніки від пошкодження та крадіжки, архівування даних, які містяться в автоматизованій бібліотечно-інформаційній системі, тривале зберігання найбільш цінних електронних ресурсів.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** підсумовано й узагальнено основні положення та результати дослідження.

1. Відтворення еволюції наукових поглядів на феномен інформаційної безпеки як один з найважливіших понять у науці та різних галузях людської

діяльності дало змогу констатувати наявність досить широкого спектру підходів до його розуміння. Зокрема, інформаційну безпеку розглянуто не лише як окремий стан, а і як діяльність та результат діяльності людини в різних сферах, що спрямовані на забезпечення певного рівня безпеки в інформаційній сфері, яка обумовлює міжгалузевий характер проблеми. Водночас зазначене вище свідчить про наявність процесу формування системного уявлення про інформаційну безпеку в контексті загальної технологізації інформаційного суспільства.

Аналіз фахової літератури та інтернет-ресурсів показав, що для бібліотек проблема забезпечення інформаційної безпеки є новою та досить актуальною. Увага науковців бібліотечно-інформаційної галузі щодо питань забезпечення інформаційної безпеки здебільшого зосереджена на проблемах безпечного розвитку інформаційного середовища, чому сприяють бібліотеки; впровадження організаційно-технологічних заходів захисту інформації в автоматизованих бібліотечно-інформаційних системах; організації доступу користувачів до електронних ресурсів; захисту електронних ресурсів як об'єктів авторського права; збереження електронних документів; інформаційно-психологічної безпеки користувачів бібліотек; захисту персональних даних читачів і працівників. Виявлена в проаналізованих публікаціях проблематика охоплює різні аспекти феномену інформаційної безпеки бібліотеки, проте не дає однозначного й чіткого уявлення про формування її як системи. Отже, науково-теоретичні підходи до проблеми інформаційної безпеки публічних бібліотек пов'язані передусім з аналізом теоретичних і методологічних засад захисту електронних ресурсів та інформаційної безпеки користувачів і персоналу.

2. Термінологічний аналіз засвідчив, що система інформаційної безпеки публічної бібліотеки містить дві базові підсистеми – безпеку інформаційних ресурсів та інформаційну безпеку користувачів і персоналу. Саме ці інфраструктурні підсистеми, які тісно взаємодіють, забезпечують ефективність практичної реалізації методів, заходів та засобів, які здійснює бібліотека із забезпечення власної інформаційної безпеки та інформаційної безпеки українського суспільства загалом. Отже, СІБ ПБ входить до метасистеми «національна інформаційна безпека» та є одним із чинників, які її забезпечують. Публічна бібліотека, формуючи систему власної інформаційної безпеки в процесі інформаційної діяльності, є одним із гарантів забезпечення інформаційної безпеки суспільства як інфраструктурна частина національної безпеки України.

Базуючись на твердженні, що об'єктом СІБ ПБ є зовнішнє та внутрішнє інформаційне середовище бібліотеки, дисертантом запропоновано такі визначення понять: інформаційна безпека бібліотеки – це стан захищеності інформаційного середовища бібліотеки, за якого забезпечується надійний захист її інформаційних ресурсів та запобігається завдання матеріальної чи моральної шкоди користувачам, персоналу та бібліотечному закладу через неправомірне використання й негативний вплив інформації; забезпечення інформаційної безпеки в публічній бібліотеці - це система правових, організаційних, технологічних методів та засобів, що реалізується публічною бібліотекою з метою надійного захисту інформаційного середовища від усіх видів загроз і гарантування інформаційної безпеки користувачів і персоналу.

3. Аналіз вивчення міжнародних і вітчизняних нормативно-правових документів інформаційної галузі дав змогу зробити висновок про те, що в Україні бібліотечна галузь в цілому має сформовані засади правового регулювання діяльності публічної бібліотеки як суб'єкта забезпечення інформаційної безпеки. Зокрема, у розглянутих документах було виявлено правові засади технічного захисту інформації в автоматизованих бібліотечно-інформаційних системах, інформації з обмеженим доступом та гарантування інформаційної безпеки користувачів. Визначено, що найбільш неврегульованим є законодавство в галузі авторського права, нерозробленою залишається система законодавчого й нормативного регулювання створення та функціонування СІБ ПБ.

Зазначене вище обумовлює нагальну потребу розроблення на галузевому рівні регламентуючої та інструктивно-технологічної документації, що грунтується на чинних нормативно-правових актах та має чітку орієнтацію на забезпечення інформаційної безпеки публічних бібліотек.

4. Визначено, що сучасний стан інформаційної безпеки в бібліотеках України є недостатньо розвиненим. Суттєве значення серед проблем формування СІБ ПБ мають такі: недостатній рівень вивчення організаційного аспекту захисту інформації в бібліотечно-інформаційних системах, недостатня кількість розробок та пропозицій у цій предметній галузі; необхідність підготовки та перепідготовки робітників бібліотек в окресленому напрямку, організації обслуговування користувачів бібліотеки за допомогою нових інформаційних технологій; захист авторських прав у разі копіювання електронних матеріалів. Публічні бібліотеки для того, щоб стати вагомим складником національної інформаційної інфраструктури, повинні оволодівати новими інформаційними технологіями з метою активізації участі в реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки.

5. На основі виявленої взаємодії базових елементів розроблено концептуальну модель СІБ ПБ. Структурно-функціональні складники моделі умовно розподілені за видами впливу (негативний, позитивний) на об'єкт СІБ ПБ – інформаційне середовище публічної бібліотеки. До негативного впливу належать: інформаційні загрози (внутрішні, зовнішні), джерела загроз (внутрішні, зовнішні), засоби реалізації загроз (неправомірний доступ, видалення, модифікування, пошкодження електронних ресурсів бібліотеки). Протидія негативному впливу на об'єкт СІБ ПБ відбувається за напрямами забезпечення інформаційної безпеки, які передбачають відповідні засоби та заходи: правовий (законодавчі, регламентуючі, інструктивно-методичні); організаційний (організаційно-правові, організаційно-технологічні, морально-етичні); інженерно-технічний (фізичні, програмні, апаратні). Врахування складових концептуальної моделі з боку негативного впливу та органічна єдність чинників позитивного впливу на СІБ ПБ забезпечує ефективність функціонування публічної бібліотеки як суб'єкта інформаційної безпеки.

6. Практичне впровадження концептуальної моделі грунтується на запропонованій поетапній програмі організаційно-адміністративних заходів, які поєднуються в цілісну систему управління інформаційною безпекою публічної

бібліотеки. Реалізація програми здійснюється як циклічний процес, який складається з таких етапів:

– усвідомлення необхідності безпеки інформаційного середовища бібліотеки в умовах всеохопної інформатизації суспільства;

– збір інформації про стан безпеки зовнішнього інформаційного середовища та аналіз даних з дотримання безпеки інформаційної діяльності бібліотеки, ступеня захисту її електронних ресурсів; визначення об'єктів захисту;

– аналіз зовнішніх і внутрішніх інформаційних загроз, їх потенційних джерел та засобів реалізації;

– здійснення організаційних нововведень;

– організація використання технічного та технологічного інструментарію забезпечення інформаційної безпеки;

– побудова замкненої, комплексної, ефективної СІБ ПБ;

– контроль за роботою СІБ ПБ.

7. Доведено, що принципові засади використання техніко-технологічного інструментарію СІБ ПБ базуються на використанні фізичних, програмних, апаратних засобів захисту інформаційних ресурсів, асортимент і функціональність яких характеризується динамічним зростанням. Головною вимогою щодо відбору програмного і технічного забезпечення є ефективність виконання в конкретній бібліотеці таких завдань, як протидія впливу вірусів, розмежування доступу до інформаційних ресурсів, захист інформації з урахуванням захисту персональних даних. Важливим у контексті вирішення цих завдань є відбір і використання функцій автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем з аутентифікації користувачів системи, архівування (резервного копіювання) інформації, контролю інформаційного захисту.

Використання техніко-технологічного інструментарію має відповідати вимогам комплексності та організаційному і правовому напрямам забезпечення інформаційної безпеки в публічній бібліотеці.

Проведене дослідження не вичерпує порушеної проблеми. Перспективними напрямами подальших досліджень можуть бути такі: вивчення соціального чинника забезпечення СІБ ПБ, що актуалізується в умовах вільного доступу до інформації; наукове обґрунтування динаміки СІБ ПБ в контексті розвитку системи соціальних комунікацій; диференціація загроз інформаційної безпеки відповідно до виду та типу бібліотеки; аналіз перспективних форм соціальної взаємодії бібліотек на шляху забезпечення безпеки інформаційного середовища.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Бобришева О.В. Бібліотека як суб'єкт забезпечення інформаційної безпеки / О.В. Бобришева // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2011. № 3. С. 24–29.

2. Бобришева О. Інформаційна безпека бібліотеки. проблеми та шляхи формування / О. Бобришева // Вісник Книжкової палати. – 2010. – № 12. – С. 18–20.

3. Бобришева О.В. Правові засади формування комплексної системи захисту інформації в бібліотеках / О.В. Бобришева // Вісник Книжкової палати. – 2009. – № 12. – С. 23–26.

4. Бобришева О.В. Структурно-функціональна модель системи інформаційної безпеки бібліотеки / О.В. Бобришева // Вісник Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. – Х., 2013 – Вип. 39 – С. 203–210.

5. Бобришева О.В. Сучасна бібліотека в інформаційному просторі: стратегії безпеки / О.В. Бобришева // Вісник Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. – Х., 2012. – Вип. 35. – С. 66–75.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

6. Бобришева О.В. Електронні ресурси бібліотек як об'єкт комплексного захисту / О.В. Бобришева // Соціальні комунікації в стратегіях формування суспільства знань : матеріали Міжнар. наук. конф., 26–27 лютого 2009 р., м. Харків. - Х. : ХДАК, 2009. – С. 72–74.

7. Бобришева О.В. Інформаційна безпека бібліотеки в умовах становлення інформаційного суспільства / О. В. Бобришева // Культура та інформаційне суспільство 21 ст. : матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 22–23 квітня 2010 р., .м. Харків, ХДАК. – Харків, 2010. – С. 104.

8. Бобришева О.В. Напрямки формування системи захисту інформації в бібліотеках / О.В. Бобришева // Мистецька освіта в Україні: традиції, сучасність, перспективи : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., 25–27 берез. 2007 р., м. Луганськ. – Луганськ : Вид-во ЛДІКМ, 2009. – С. 12–15.

9. Бобришева О.В. Освітній компонент інформаційної безпеки бібліотек / О.В. Бобришева // Мистецька освіта в Україні: традиції, сучасність, перспективи : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. (Луганськ, 23 – 25 берез. 2011 р.). – Луганськ, 2011. – С. 3–5.

10. Бобришева О.В. Освітня діяльність як напрям забезпечення інформаційної безпеки бібліотек / О.В. Бобришева // Культура та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 21 – 22 квітня 2011 р. – Х. : ХДАК, 2011. – С. 193.

11. Бобришева О.В. Правові аспекти формування краєзнавчої електронної бібліотеки Донбасу / О. Бобришева // Час. Суспільство. Бібліотека : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф., м. Луганськ, ЛДІКМ. – Луганськ : Вид-во ЛДІКМ, 2009. – С. 12–15.

12. Бобришева О.В. Проблеми організації системи захисту інформації умовах сучасної бібліотеки / О. Бобришева // Час. Суспільство. Бібліотека матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., м. Луганськ, ЛДІКМ. – Луганськ Луганськ-Арт, 2008. – С. 12–19.

13. Бобришева О.В. Сучасна бібліотека в інформаційному просторі: стратегії безпеки / О.В. Бобришева // Час. Суспільство. Бібліотека : матеріали IV

Всеукр. наук.-практ. конф. (Луганськ, 24 - 25 листоп. 2011 р.). С. 12–18.

14. Бобрышева А. Информационная безопасность библиотек: организационный аспект / А. Бобрышева // Социально-интеграционный потенциал национальной культуры, искусства и туризма в условиях модернизации российского общества: матер. Междунар. науч. конф., 20 апреля 2010 г., г. Казань, КГУКИ. – Казань : Культура, 2010. – С. 189–191.

15. Бобрышева А.В. Морально-этические аспекты обеспечения информационной безопасности читателей библиотек / А. Бобрышева // Библиотека в молодежном формате: сб. матер. IV Форума молодых библиотекарей «Книга. Молодежь. Интеллект». Вып. 4. – Луганск, 2010. – С. 28–32.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

16. Бобрышева А.В. Информационная безопасность библиотеки: понятие, специфика / Азербайджанський гос. ун-т культуры и искусств; А.В. Бобрышева // Мир культуры : науч.-теорет. сб. – Баку, 2011. – С. 47–52.

АНОТАЦІЯ

Бобришева О. В. Публічна бібліотека в незалежній Україні як суб'єкт інформаційної безпеки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій зі спеціальності 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. – Київський національний університет культури і мистецтв Міністерства культури України, Київ, 2013.

Дисертацію присвячено розробленню теоретико-методологічних засад інформаційної безпеки в публічних бібліотеках України. Розкрито зміст і структуру системи інформаційної безпеки публічної бібліотеки (СІБ ПБ) як соціально-комунікаційного феномену. Розроблено концептуальну модель СІБ ПБ, запропоновано етапи її реалізації шляхом адміністративно-організаційних заходів захисту інформаційних ресурсів, забезпечення інформаційної безпеки користувачів бібліотек. Науково обґрунтовано, що реалізація напрямків забезпечення безпеки інформаційного середовища публічної бібліотеки має комплексний характер, що обумовлюється поліфункціональністю СІБ ПБ. Доведено необхідність розроблення та застосування Концепції інформаційної безпеки бібліотеки – документа, який є відображенням комплексного підходу до проблеми формування та підтримання СІБ ПБ. Визначено стратегію формування інформаційної безпеки для бібліотек з урахуванням усіх можливостей організаційного захисту інформації на нормативно-правовій основі.

Ключові слова: публічна бібліотека, інформаційна безпека бібліотек, система інформаційної безпеки, управління інформаційною безпекою, концепція інформаційної безпеки бібліотеки, концептуальна модель системи інформаційної безпеки.

АННОТАЦИЯ

Бобришева А. В. Публичная библиотека в независимой Украине как субъект информационной безопасности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по социальным коммуникациям по специальности 27.00.03 – книговедение, библиотековедение, библиографоведение. – Киевский национальный университет культуры и искусств Министерства культуры Украины, Киев, 2013.

Диссертация посвящена разработке теоретико-методологических основ обеспечения информационной безопасности в библиотеках Украины. В процессе исследования выявлено состояние научной разработанности проблемы защиты информационных ресурсов и обеспечения информационной безопасности пользователей библиотек. Раскрыты содержание и структура системы информационной безопасности публичной библиотеки как социально-коммуникационного феномена. На основе изучения сущностных функций библиотечных учреждений выявлены специфические особенности данных социальных институций как субъектов обеспечения информационной безопасности. Выявлены системные связи между феноменами «национальная безопасность», «информационная безопасность», «информационная безопасность библиотеки». Детально охарактеризованы правовые аспекты защиты электронных ресурсов и обеспечения информационной безопасности пользователей библиотек, включающие нормы, указанные в официальных документах Украины и международных нормативно-правовых актах. На основе результатов социологического исследования выявлено, что 61% опрошенных руководителей библиотек характеризуют обеспечение информационной безопасности в библиотеках как очень важную проблему, почти 39% – средней степени важности. Ни один респондент не указал на неактуальность данной проблематики для практической деятельности современной библиотеки.

Разработана концептуальная модель, отражающая структурно-функциональные взаимосвязи между основными элементами системы информационной безопасности публичной библиотеки: объектами угроз, угрозами и их источниками, средствами нарушения системы информационной безопасности, направлениями, мерами по обеспечению информационной безопасности в публичных библиотеках. Доказано, что формирование системы информационной безопасности публичной библиотеки требует комплексного подхода, эффективность которого зависит от рационального объединения совокупности направлений, средств и мер противодействия негативному влиянию на объекты угроз. Определены концептуальные основы системы информационной безопасности публичной библиотеки, предложены этапы реализации административно-организационных мероприятий по защите электронных ресурсов и обеспечению информационной безопасности пользователей библиотек. Научно обосновано, что обеспечение информационной безопасности должно носить комплексный характер и включать административно-правовое, технико-технологическое, организационное направления, что обуславливается

полифункциональностью и многоаспектностью безопасности информационной среды. Определено, что управление системой информационной безопасности публичной библиотеки осуществляется как циклический процесс, состоящий из этапов: осознание безопасности информационной среды библиотеки в условиях всеобъемлющей информатизации общества; сбор информации о состоянии безопасности внешней информационной среды и анализ данных по соблюдению правил информационной безопасности библиотеки, степени защиты ее электронных ресурсов; определение объектов защиты; анализ внешних и внутренних информационных угроз, их потенциальных источников и способов реализации; осуществление организационных нововведений; организация использования технико-технологического инструментария обеспечения информационной безопасности; построение замкнутой, комплексной, эффективной системы информационной безопасности публичной библиотеки.

Доказана необходимость разработки и использования Концепции информационной безопасности библиотеки как отображения комплексного подхода к проблеме формирования и поддержки систы информационной безопасности публичной библиотеки.

Ключевые слова: публичная библиотека, информационная безопасность библиотек, система информационной безопасности, управление информационной безопасностью, концепция информационной безопасности библиотеки, концептуальная модель системы информационной безопасности.

SUMMARY

Bobrysheva A.V. Public library in independent Ukraine as a subject of information security. – Manuscript.

Thesis for a Candidate's degree in social communications, speciality 27.00.03 – Book Science, Library Science, Bibliography science. – Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, 2013.

The dissertation is focuses on the research of theoretical and methodological foundations of information security supporting in Ukrainian libraries. As a result of investigating the state of scientific research of the problem of information sources protection was highlighted as well as information security for library users. The content and the system structure of information security of the public library as a social and communicative phenomenon were revealed. Specific peculiarities of such social institutions as subjects of information security supporting were also highlighted based on the study of the essential functions of libraries. System relations between such phenomena as: "national security", "information security", "information library security" were defined. Legal aspects of the electronic resources protection and library users security, including the rules mentioned in the official documents of Ukraine and international laws and regulations were characterized in detail. Conceptual foundations of information security system of the public library were defined and at the same time new stages of realization of administrative and organizational measures to protect electronic resources and support library users' information security were proposed. It was scientifically proven

that information security supporting must be comprehensive and include as administrative and legal, technical and technological and organizational directions caused by polyfunctional and multidimensional security information environment. Besides, the necessity of making and usage of the information security library Concept was proved as a reflection of a complex approach to the problem of LISS.

Key words: public library, information library security, system of information security, information security management, concept of information library security.

Підп. до друку 16.05.2013. Формат 60x84 1/16. папір офсет.
Друк офсетний. Облік.-видав. арк. 0,9. Зам. 1705/01. Тираж 100.

Видавець і виготівник
Типографія ПП «КФ «ГРАФІК»
91055, м. Луганськ, вул. Лермонтова, 16.
Тел. 8(0642) 71-64-31, факс 71-86-44
E-mail: grafik.lg@mail.ru
Свідоцтво Державної реєстрації видавничої діяльності
серії ДК № 2059 от 12.01.2005